

SOCIALINĖS ANTROPOLOGIJOS IR ETNOLOGIJOS STUDIJOS

LIETUVOS

13(22)

2013

ETNOLOGIJA

LITHUANIAN ETHNOLOGY

STUDIES IN SOCIAL ANTHROPOLOGY AND ETHNOLOGY

LIETUVOS ISTORIJOS INSTITUTAS
LITHUANIAN INSTITUTE OF HISTORY

 VILNIUS 2013

Leidybą finansuoja
LIETUVOS MOKSLO TARYBA
NACIONALINĖ LITUANISTIKOS PLĖTROS 2009–2015 METŲ PROGRAMA
Sutarties Nr. LIT 7-53

REDAKcinĖ KOLEGIJA

Vytis Čiubrinskas (vyriausiasis redaktorius)
Vytauto Didžiojo universitetas

Auksuolė Čepaitienė
Lietuvos istorijos institutas

Jonathan Friedman
*École des Hautes Études en Sciences Sociales
Kalifornijos universitetas, San Diegas*

Orvar Löfgren
Lundo universitetas

Jonas Mardosa
Lietuvos edukologijos universitetas

Žilvytis Šaknys
Lietuvos istorijos institutas

REDAKcinĖS KOLEGIJOS
SEKRETORĖ

Danguolė Svidinskaitė
Lietuvos istorijos institutas

Lietuvos etnologija: socialinės antropologijos ir etnologijos studijos – etnologijos ir socialinės/kultūrinės antropologijos mokslo žurnalas, nuo 2001 m. leidžiamas vietoj tęstinio monografijų ir studijų leidinio „Lietuvos etnologija“. Jame spausdinami moksliniai straipsniai, konferencijų pranešimai, knygų recenzijos ir apžvalgos, kurių temos pirmiausia apima Lietuvą ir Vidurio/Rytų Europą. Žurnalas siekia pristatyti mokslo aktualijas ir skatinti teorines bei metodines diskusijas. Tekstai skelbiami lietuvių arba anglų kalba.

Redakcijos adresas:
Lietuvos istorijos institutas
Kražių g. 5
LT-01108 Vilnius

Tel.: + 370 5 262 9410
Faks: + 370 5 261 1433
El. paštas: etnolog@istorija.lt
v.ciubrinskas@smf.vdu.lt

Žurnalas registruotas:

European Reference Index for the Humanities (ERIH)
EBSCO Publishing: Academic Search Complete, Humanities International Complete,
SocINDEX with Full Text
Modern Language Association (MLA) International Bibliography

TURINYS / CONTENTS

<i>Pratarmė</i> (Vytyis Čiubrinskas)	5
<i>Foreword</i> (Vytyis Čiubrinskas)	7

Straipsniai / Articles

Ieva Kripienė

Šiuolaikiniai imigrantai iš Lietuvos transnacionalinėje erdvėje: Niujorko atvejis	9
Contemporary Immigrants from Lithuania in a Transnational Space: The Case of New York. Summary	31

Liutauras Labanauskas

Užsienyje išsilavinimą įgijusio jaunimo „sugrįžimo į Lietuvą“ patirtys	35
The ‘Return to Lithuania’ Experiences of Young Lithuanians who Graduated Abroad. Summary	55

Vitalija Stepušaitytė

„Namai – tai tas jausmas, kad esi reikiamoje vietoje reikiamu metu“: <i>namų</i> konstravimo ypatumai migruojant	59
‘In the Right Place at the Right Time’: The Constructions of <i>Home</i> in the Process of Migration. Summary	78

Will Gordon

Mobile Livelihoods: A Case Study of Lithuanian International Long-Haul Truck Drivers	81
Mobilus gyvenimas ir pragyvenimas: Lietuvos tarptautinių tolimųjų reisų vilkių vairuotojų atvejo analizė. Santrauka	101

Robert Parkin

Administrative Reform and Its Consequences in the Tribal States of 2000 in India	103
2000 metų administracinė reforma ir jos pasekmės gentinėse Indijos valstijose. Santrauka	120

Saulius Matulevičius

‘Indianism’ in Lithuania: Re-enchantment of the World through ‘Playing Indians’	123
„Indianizmas“ Lietuvoje: pasaulio įprasminimas „žaidžiant indėnus“. Santrauka	142

Tacjana Valodzina

Kaimo daktaras ir jo praktika liaudiškojo religingumo požiūriu Baltarusijoje	145
Village Doctors and their Practice from the Point of View of Folk Religion in Belarus. Summary	166

Diskusijos / Discussions*Auksuolė Čepaitienė*

Apie etnografinį faktą, pateikėjų asmenvardžius ir discipliną	169
On Ethnographic Facts, Personal Names of Informants, and the Discipline. Summary	178

Recenzijos ir apžvalgos / Reviews

Lietuvos etnologijos ir antropologijos enciklopedija. V. Savoniakaitė (sud.) (<i>Vilius Ivanauskas</i>).....	179
Rasa Paukštytė-Šaknienė, Vida Savoniakaitė, Žilvytis Šaknys, Irma Šidiškienė. Lietuvos kultūra: Aukštaitijos papročiai (2007), Dzūkijos ir Suvalkijos papročiai (2009), Mažosios Lietuvos ir Žemaitijos papročiai (2012). Ž. Šaknys (sud.) (<i>Rasa Račiūnaitė-Paužuolienė</i>)	182
Petras Kalnius. Žemaičiai: XX a. – XXI a. pradžia (<i>Vita Ivanauskaitė-Šeibutienė</i>)	191
Rasa Račiūnaitė-Paužuolienė. Lietuvių šeima vertybių sankirtoje (XX a. – XXI a. pradžia) (<i>Petras Kalnius</i>)	199
Ю.І. Внукович. Літоўцы Беларусі. Этналагічнае даследаванне (<i>Jonas Mardosa</i>)	203
Tomas Pabedinskas, Rasa Pranskevičiūtė. Subkultūra (<i>Reda Šatūnienė</i>)	208
Beatrix Gombosi. „Köpönyegem pedig az én irgalmasságom...“ Köpönyeges Mária ábrázolások a középkori Magyarországon. „Mein weiter Mantel ist meine Barmherzigkeit...“. Schutzmantelmadonnen aus dem mittelalterlichen Ungarn (<i>Skaidrė Urbonienė</i>)	212

Konferencijos / Conferences

XVI pasaulinis ISFNR kongresas Vilniuje (<i>Salomėja Bandoriūtė</i>)	215
XI SIEF kongresas Tartu (<i>Žilvytis Šaknys</i>)	218
X Rusijos etnografų ir antropologų kongresas (<i>Jonas Mardosa</i>)	219
Trys SIEF tyrimo grupės <i>Ritualiniai metai</i> konferencijos (<i>Skaidrė Urbonienė</i>)	223

Sukaktys / Anniversaries

Etnologė, kultūros ir meno tyrinėtoja Giedrė Tallat-Kelpšaitė-Niunkienė (<i>Vida Savoniakaitė</i>)	227
---	-----

Rasa Račiūnaitė-Paužuolienė. **Lietuvių šeima vertybių sankirtoje (XX a. – XXI a. pradžia)**. Kaunas: Vytauto Didžiojo universitetas, 2012. 288 p.: iliustr.

Jau kuris laikas etnologijos veikalais li-tuanistikos aruodus pildo ne tik Vilniaus, bet ir Kauno bei Klaipėdos etnologai. Štai ir dabar turime galimybę susipažinti su nauja kaunietės etnologės Rasos Račiūnaitės-Paužuolienės monografija. Jos pasirodymas yra įvykis net keliais aspektais. Tai po ilgokos pertraukos pasirodęs etnologų darbas šeimos tematika. Be to, autorė leidosi į nuodugnų narpliojimą tų šeimos sferos klausimų, kuriuos ankstesni tyrinėtojai arba apėjo, arba apie juos tik užsiminė. Tiesa, tokį autorės pirmėiviškumą labiausiai lėmė tai, kad reiškiniai, kuriuos ji ėmėsi nagrinėti, dabartinės Lietuvos visuomenės gyvenime yra visiškai nauji arba radikaliai pakitę ankstesnieji, tiesiog mutavę tradicinės lietuvių šeimos papročiai. Pagaliau originalumo darbui suteikia ir atlikto tyrimo terpė.

Jeigu kalbėsime apskritai apie etnologinius dabartinio miesto tyrinėjimus, palikdami nuošalėje konkretų autorių arba konkretų darbą, turėsime konstatuoti, kad šiandien lyg ir liudijame vertybinį virsmą Lietuvos etnologų galvosenoje – dar prieš tris dešimtmečius miesto tyrinėjimai Lietuvos etnologus baugino kaip nemaloni, primesta prievolė ar net kaip prakeiksmas. O šiandien jau net trijose mokslo ir studijų institucijose – Lietuvos istorijos institute, Vytauto Didžiojo bei Klaipėdos universitetuose – etnologiniai miesto tyrimai įsitvirtino kaip valstybės finansuojamos programos. Dabar į šią sritį įžengę etnologai ne tik demonstruoja gerą ūpą, jau pateikė įdomių darbų, bet ir viliasi „miesto vandenyne“ irtis tolyn ir gilyn. Tyrėjų neatbaido net tai, kad miesto kultūra savo reiškinį įvairiapusisškumu,

multikultūriškumu, sudėtingumu, painių jų susipynimu, taip pat ir tyrimo duomenų išgavimo, šaltinių paieškos komplikuo-tumu yra tikras iššūkis. Bet nūnai išmėginti savo jėgas miesto tyrinėjimuose, pasigalynėti su neordinariniais sunkumais ryžtasi net tie, kurie anksčiau niekada nebuvo įkėlę kojos į miesto etnologijos sritį.

R. Račiūnaitė-Paužuolienė nėra naujokė nei miesto kultūros, nei šeimos tyrinėjimuose. Nuo savo mokslinės karjeros pradžios 1989 m. iki šiol ji sukau-pė storą pluoštą mokslinių straipsnių, 2002 m. išleido monografiją *Moteris tradicinėje lietuvių kultūroje: gyvenimo ciklo papročiai (XIX a. pabaiga – XX a. vidurys)*. Tai darbai apie tradicijas ir lietuvių gimtųjų, krikštynų, vestuvių bei laidotuvių papročių inovacijas, žemaičių šeimos funkcionavimą bei tradicijas, moters vietą ir vaidmenį tradicinėje lietuvių visuomenėje. Keletas jos straipsnių skirta ir Kauno bei jo priemiesčių gyventojų gyvenimo būdo studijoms, lietuvių santykiams su etninėmis mažumomis, naujų kultūros reiškinų atsiradimui kauniečių šeimose tarpukariu.

Pristatomoje monografijoje etnologė apibendrina daugiau kaip du dešimtmečius stebėtus ir analizuotus reiškinius sutelkdama dėmesį į XX a. pabaigoje – XXI a. pradžioje lietuvių šeimoje įvykusias kardinalias permainas. Analizuojama miesto ir kaimo šeima, bet tyrinėtojos dėmesio centre dažniausiai atsiduria miestiečiai. Jei bandytum knygą skaityti padrikai, smalsumo dėlei susipažindamas su atskirų skyrių ar poskyrių tekstais, vargiai pavyktų apčiuopti monografijos esmę. O informacijos vartotojui, mėgstančiam mokslinius veikalus skaityti „bėgančia eilute“, gali net susidaryti įspūdis, kad monografijoje suplaktos kelios skirtingos temos. Toks įspūdis iš pirmo žvilgsnio gali susidaryti ir žvelgiant į monografijos turinio skyrių ir poskyrių pavadinimus. Tik nuosekliai skaitant

tekstą paaiškėja, kad siekdama nupiešti vertybinio virsmo šeimoje vaizdą, autorė nebūtų galėjusi šito sėkmingai padaryti neįvertinusi konkrečios epochos visuomenės kultūros konteksto ir neatsižvelgusi į vertybines nuostatas formavusius veiksnius bei motyvacijas. Tariamoms skirtybės logiškai sujungtos knygos dalių pavadinimuose. Jie tokie: 1) Nacionalinių vertybių ir miestietiškos sąmonės plėtra tarpukario miesto šeimoje; 2) Etninių ir pasaulėžiūros vertybių sąsajos XX–XXI a. pradžios kaimo ir miesto šeimoje; 3) Šeimos vertybių transformacija postmoderniojoje visuomenėje. Be šių, knyga turi pratarbę, įvadą, išvada bei santrauką.

Rengiant monografiją, duomenys rinkti iš įvairiausių šaltinių. Nors pagrindą sudaro autorės surinkta lauko tyrimų medžiaga, jai teko peržiūrėti labai didelį kiekį periodikos, muziejinės medžiagos, pasiremti daugybe mokslinių veikalų, surinkti šimtus mokslinės informacijos turinčių nuotraukų. Daug fotografavo pati autorė. Tiesa, čia kai kada ne tiek autorė, kiek knygos redaktorė bei maketuotojai pristigo atidumo: antai, knygos 30-ame puslapyje įdėta Respublikos Prezidento A. Smetonos šeimos nuotrauka ir ta pati nuotrauka vėl pakartota 120-ame puslapyje.

Mano manymu, autorė, atlikdama tyrimą, sėkmingai suformulavo savo tikslus ir uždavinius, nusprendusi daugiausia dėmesio skirti mažiausiai tirtoms gyvenimo sritims. Tai turbūt pirmas veikalas lietuvių istoriografijoje, kuriame gana išsamiai nagrinėtos etninių ir pasaulėžiūros vertybių sąsajos bei prieštaros, globalizacijos įtaka šeimos papročiams, dabartinių mergvakarių ir bernvakarių ypatumai lietuvių bei etniškai mišrių santuokų ikivedybiniuose ceremonialuose. Kadangi ankstesniuose tiek tradicinės, tiek modernios šeimos tyrinėjimuose apie vertybių transformacijas tik užsimenama, R. Račiūnaitė-Paužuolienė tikslą jas nušviesti savo darbe iškėlė kaip svarbiausią.

Iš visų iki šiol buvusių Lietuvos etnologų didesnės apimties darbų apie šeimą R. Račiūnaitės-Paužuolienės darbas išsiskiria ir tuo, kad jo autorei teko susidurti tiek su smarkiai transformuota šeimos institucija, tiek su pakitusia visuomene, kurios didelė dalis aiškiai yra linkusi nebelaikyti vertybe tradicinės šeimos bei jos propaguotų vertybių. Visame poindustriajame pasaulyje išsikerojęs šeimos deinstytucionalizacijos procesas, surogatinių šeimos formų propagavimas, įvairialypė išraiška paveikė ir dabartinės Lietuvos visuomenę. Jaunoji Lietuvos karta noriai perima postulatus, kuriuos savo filosofine retorika palaiko ir kai kurie garsūs pasaulio mokslininkai: tradicinė šeima neva turėjusi daug atgrasių bruožų (moterų priespauda, smurtas namuose, seksualinis vaikų tvirkinimas), todėl neverta jos priimti kaip šių dienų šeimos modelio (žr., pavyzdžiui, Giddens Anthony. 2005. *Sociologija*. Kaunas: Poligrafija ir informatika, p. 191).

Atsižvelgiant į tai, peršasi mintis, kad autorė, bandydama įvykdyti savo monografijoje iškeltą tikslą – atskleisti vertybių sankirtą šeimoje, būtų pasiekusi dar puikesnių rezultatų, jeigu visais įmanomais atvejais būtų bandžiusi savo turimus duomenis gretinti su A. Daniliausko pateiktais XX a. aštuntojo dešimtmečio duomenimis. Toks nuodugnus lyginimas būtų buvęs logiškas jau vien dėl to, kad pati autorė nurodo, jog tikslo ji sieks remdamasi ne tik XXI a. pradžios, bet ir viso XX a. lietuvių kultūrinėmis tradicijomis (p. 12). Juk ir A. Daniliauskas savo studijos *Etninės darbininkų kultūrinio gyvenimo problemos* viename plačiame skyriuje „Pramonės darbininkų vestuvių papročiai XX a. aštuntajame dešimtmetyje“ narpliojo keletą tų pačių klausimų kaip ir R. Račiūnaitė-Paužuolienė XXI a. pradžioje. Savo duomenis su A. Daniliausko duomenimis R. Račiūnaitė-Paužuolienė palygino tik keletą kartų monografijos skyriuje „Vestuvių papročiai“. Tiesa, A. Daniliauskas ir aptariamoms mo-

nografijos autorė taikė kiek skirtingas tyrimo metodikas ir nevienodus klausimynus, todėl vadinamojo panelinio tyrimo, kai duomenys sugretinami visais klausimais, ji atlikti negalėjo. Bet, eidama tokiu keliu, manau, kai kurių reiškinių kaitos vaizdą būtų galėjusi pateikti dar išsamesnį. Autorė pasirinko kitą vertybių raidos stebėjimo kelią – remtis savo apklaustų respondentų atsakymais. Reikia pripažinti, tai taip pat davė neblogų rezultatų.

Tenka atkreipti dėmesį į dar vieną R. Račiūnaitės-Paužuolienės monografijos inovatyvumo aspektą. Skirtingų tautybių, kalbų ir tikėjimų vedybų partneriai Lietuvos miestuose įprastas reiškinys buvo jau sovietiniais metais. Tačiau absoliuti dauguma ne vietos gyventojų (rusai, baltarusiai, ukrainiečiai, iš sovietinių respublikų atsikėlę lenkai) savo kalba ir kultūra pagrindinei Lietuvos tautybei – lietuviams – buvo gana artimi. Etniškai mišrios šių tautybių žmonių santuokos, taip pat ir su lietuviais, rengiantis vedyboms, taip pat ir pasirenkant vestuvių ceremonialą, nebrandino kokių nors sunkių kolizijų. Tuo tarpu dabartinėje Lietuvoje, kaip ir Vakarų Europos šalyse, reikšmingu veiksniu tampa naujieji imigrantai, kurie savo kalba, religija, kultūra smarkiai skiriasi ne tik nuo etninių lietuvių, bet ir nuo slavų tautybių Lietuvos piliečių. Kaip šie naujieji imigrantai integruojasi į Lietuvos visuomenę, kokie yra integracijos niuansai bei paradoksai – tai atsiveriantys nauji tyrinėjimo horizontai dabartiniams ir būsimiems Lietuvos etnologams. Vakarų Europos etnologams ir antropologams šių klausimų sprendimas jau yra tapęs prioritetiniu uždaviniu. R. Račiūnaitės-Paužuolienės aptariama monografija yra turbūt pirmas Lietuvos etnologų darbas, kuriame ši problematika jau yra „užgriebta“.

Rašant didelį mokslinį veikalą dar nė vienam autoriui nėra pavykę išvengti pasitaikančių teksto nelygumų bei kai kurių netikslumų. Jų vienur kitur galima aptikti

ir šioje monografijoje. Darbas būtų buvęs dar solidesnis, jeigu autorė būtų pasirinkusi ne bibliografinį, o istoriografinį iki jos atliktų lietuvių šeimos tyrinėjimų apžvalgos būdą. Įvade etnologė nurodo, kad jos apklausti respondentai atstovauja beveik visoms Lietuvos gyventojų socialinėms grupėms, tačiau jų kiekybinio arba bent santykinio pasiskirstymo atrankinėje visuomenėje nenurodo. Skaitant monografiją lieka neaišku, kodėl kai kuriuose jos skyriuose ir poskyriuose nagrinėjama miesto ir kaimo šeima, o kai kuriuose – tik miesto. Gal tai lėmė, kad medžiagos turėta tam tikrais klausimais?

Kai kur monografijoje atsiranda dvi-prasmybių, nes vartojamos sąvokos nepaaiškintos arba netiksliai pavartotos. XX a. Lietuvoje bažnytinės ir civilinės santuokos formų teisinio galiojimo kaitaliojimas bei buvusi priešprieša nemažai lėmė ir besituokiančiųjų vedybinę elgseną. Todėl autorei galima papriekiaštauti, kad, pavyzdžiui, monografijoje nebuvo išgryninti bažnytinės santuokos juridinio galiojimo (jų teisinės galios egzistavimo) ir santuokos sakramentų teikimo sąvokų skirtumai ir šių dviejų netapusių dalykų raiška ir raida Lietuvoje XX a. Štai p. 126 rašoma: „1940 m. rugpjūčio 12 d. Lietuvoje priimtas Santuokos įstatymas panaikino religinę santuokos sudarymo formą ir įvedė civilinę metrikaciją“. Toliau (p. 127) autorė rašo: „1990 m. atkūrus Lietuvos nepriklausomybę, net netikinčiųjų šeimų jaunimas priimdavo santuokos sakramentą bažnyčioje.“ Abu šie faktai konstatuoti teisingai. Tačiau specialiai šiais klausimais nesidomintis skaitytojas čia gali būti suklaidintas, antrąjį teiginį suprasdamas kaip įrodymą, jog 1990 m. buvo atkurta tvarka, kurią 1940 m. rugpjūčio mėnesį komunistinis režimas panaikino. Bet 1990 m. nieko panašaus neatsitiko, nes galimybė laisvai priimti Santuokos sakramentą ir bažnyčioje sudarytos santuokos juridinis galiojimas yra skirtingi dalykai. Juk iš tikrųjų, nors ne

tik 1990 m., bet ir 1991 m. o ir beveik visus 1992 m. tūkstančiai porų tuokėsi bažnyčioje, bet jie kartu buvo priversti savo santuokos registraciją kartoti civilinės metrikacijos skyriuose, nes bažnytinė santuoka vis dar negaliojo (pradėjo galioti tik nuo 1992 m. lapkričio 6 d., po to, kai tauta tų metų spalio 25 d. Referendume pritarė Lietuvos Respublikos Konstitucijos projektui). Santuokos, registruotos bažnyčioje, liudijimo išdavimo tvarka patvirtinta tik 2000 m., priėmus LR Civilinį kodeksą. Taip pat pasakytina, kad Santuokos sakramentas bažnyčioje buvo teikiamas ir per visą sovietinės okupacijos laikotarpį, bet bažnyčioje sudarytoji santuoka buvo laikoma teisiškai negaliojančia. Tad monografijoje keliais sakiniais pateiktas bažnytinės ir civilinės metrikacijos Lietuvoje aprašymas, manau, nesuteikia galimybės skaitytojui susidaryti tikro vaizdo, kaip XX a. kaitaliojosi šių dviejų santuokos sudarymo formų galios. Iš tikrųjų įvesti civilinę metrikaciją jau rengėsi ir prieškarinė Lietuva, valstybė tam nesipriešino, bet vyko didelės diskusijos visuomenėje, kaip tai padaryti (plačiau apie tai galima paskaityti žurnalo „Naujoji Vaidilutė“ 1940 m. pavasario numeriuose skelbtuose straipsniuose). Diskusija truko ilgai, kol galiausiai buvo nutarta civilinę metrikaciją Lietuvoje įvesti 1940 m. vasarą, tačiau nespėta to padaryti patiems – įvedimo laurai atiteko okupaciniam režimui. Lygiai taip pat bažnytinės santuokos juridinio galiojimo sugražinimas atkurtoje Lietuvos Respublikoje nebuvo sklandus – vyko ilgos ir atkaklios diskusijos, klausimas buvo politizuojamas (žr. pavyzdžiui, diskusiją žurnale „Šeima“, 1991, Nr. 3, 7 ir 9).

Išvadose (p. 222) netiksliai pasakya, kad „sovietmečiu krikščioniškų vertybių ugdymas šeimoje buvo užmirštas.“ Bet jis buvo „užmirštas“ tik švietimo sistemoje, apskritai viešajame gyvenime. Kalbant apie šeimos instituciją, turime pripažinti, kad

toks ugdymas buvo ignoruojamas arba apleistas tik dalyje šeimų – daugelio šeimų tėvai ne tik rūpinosi, kad jų vaikai gautų Krikšto, Pirmosios komunijos, Sutvirtinimo sakramentus, bet ir formuodami vaikų pasaulėžiūrą „lenkė vaikus prie Dievo“.

Keliose knygos vietose sunku atpažinti, kokio pobūdžio yra netikslumas – korektūros, gal redagavimo klaida ar netikslus autorės konstatavimas. Pavyzdžiui, p. 183 rašoma: „Pirmieji panašaus pobūdžio vakarėliai Lietuvoje pradėti švęsti XX a. 8 dešimtmečio pabaigoje (pirmasis užfiksuotas 1998 m.)“. Autorė p. 215 keletą kartų cituoja M. Bachtiną, bet bibliografinė nuoroda visais atvejais nukreipta į J. Fiskę. Gal čia autorė recituoja? Bet iš teksto to nematyti.

Kelia tam tikrų abejonių ir autorės teiginys (jis akcentuojamas ir kaip viena iš knygos išvadų, p. 225), kad dabartiniuose lietuvių vestuvių papročiuose šalia vertybinės orientacijos į Vakarų Europos kultūrą bei „globalizacijos proceso nulemtus reiškinius“ egzistuoja ir tautinio tapatumo paieškos. Tačiau visas knygos tekstas to lyg ir nerodo, bent jau nesuteikia galimybės įsitikinti, kad tautinio tapatumo paieškas galėtume pripažinti kaip egzistuojančią alternatyvią tendenciją. Daugelyje pateiktų pavyzdžių matome, kad besituokiantis jaunimas, vengdamas „iškristi iš konteksto“, kaip tik stengiasi perimti kuo daugiau vakarietišku svetimybų ir iki minimumo sumažinti tradicinių lietuvių vestuvių apėigas arba jas iš viso ignoruoti. Tai ypač atsiskleidžia aprašymuose tų etniškai mišrių vestuvių, kur vienas iš sutuoktinių buvo kitos šalies pilietis – šie visada pasiekia, kad pagrindinis ceremonialas būtų atliktas pagal jų tautos papročius, o lietuviai bent jau pariteto net nebando siūlyti?

Vis dėlto tarp išvardintų pastabų nėra nė vienos, kuri monografiją *Lietuvių šeima vertybių sankirtoje* kiek nors kompromituo-tų arba sumenkintų kaip mokslinį darbą. Ne tik etnologai, bet ir plačioji visuomenė

gali džiaugtis jos pasirodymu ir su įdomumu ją studijuoti. Monografijoje daug įdomių faktų ir autorės išvalgų, knygą skaitai lyg literatūrinį kūrinį. Ne tik monografijos informatyvumą, bet ir jos patrauklumą, įdomumą didina daugybė autentiškų XX a. 3–4 dešimtmečio nuotraukų. Pagirtina, kad autorė pasirūpino ir savo mokslinio produkto „viešaisiais ryšiais“: monografijos santrauka pateikiama net trim užsienio kalbomis: anglų, prancūzų ir rusų.

Tačiau turbūt didžiausia knygos vertė lemia tai, kad ji priskirtina tiems moksliniams darbams, kurie turi praktinę taikomąją reikšmę. Tūkstančiai dabar besituokiančių porų, pageidaujančių derinti vestuvių apeigų tradicijas ir inovacijas, o

ypač atlikti mergvakario ir/ar bernvakario apeigas, kaip tik tai ras knygoje. Todėl knygos tiražas (500 egzempliorių) gali pasirodyti esąs per mažas. Dar galima pasvarstyti, ar nebūtų vertėję autorei drąsiau išreikšti savo vertybinį požiūrį, Jameso Cliffordo žodžiais tariant, pasirodyti kaip „čiabuvių bendruomenės narei“, ginančiai ir propaguojančiai savo bendruomenės tradicinę kultūrą? Monografijoje tas požiūris nėra aiškiau akcentuotas. Knygos pavadinimas lyg ir implikuoja tokį autorės ketinimą. Žinoma, etnologo ir jo požiūrio į vertybes santykio platesnis svarstymas jau būtų kitos temos klausimas, kurį būtų galima narplioti kokiame nors metodologiniame tyrinėtojų seminare.

Petras Kalnčius

Lietuvos istorijos institutas

Ю.І. Внукoвiч. Літоўцы Беларусі. Этналагічнае даследаванне. Мiнск: Беларуская навука, 2010. 170 с.

Lietuvių paplitimo pasaulyje požiūriu kaimyninė Baltarusija yra viena iš mažiau jais apgyvendintų teritorijų. Tačiau jei panagrinėsime įvairius etninius, kalbinius, politinius ir kultūrinius procesus atskleidžiančias kaimyninių tautų problemas, viena sudėtingiausių ir keliančių nemažai kontroversijų mokslinė ir politinė tema yra Baltarusijos lietuviai. Tad neatsitiktinai dėmesį patraukia jauno baltarusių etnologo J. Vnukovičiaus knyga, parengta kandidato disertacijos pagrindu. Disertacija rašyta Baltarusijos nacionalinės mokslų akademijos Kondrato Krapivos menotyros, etnografijos ir folkloro institute (dabar Baltarusijos nacionalinės mokslų akademijos Baltarusių kultūros, kalbos ir literatūros tyrimų centras). Nors išleista prieš keletą

metų, tačiau Lietuvoje knyga nesulaukė atidesnio akademinio dėmesio. Ir be reikalo, nes tai išsamiausias mokslinis darbas apie čia pat, pirmiausia už keliasdešimt kilometrų nuo Vilniaus, negausiai kompaktiškai gyvenančius mūsų tautiečius, įsikūrusius teritorijoje, kurią mes laikome etninėmis lietuvių žemėmis.

Nors įvairiais keliais šiandien po kelis šimtus lietuvių įsikūrę didžiausiuose Baltarusijos miestuose, o Vitebske neseniai jų gyventa net daugiau kaip tūkstantis (p. 89, 2 lentelė), mūsų dėmesys krypsta į vadinamąsias lietuviškas salas. Pirmiausia į Gervėčių kraštą, virš kurio iškilo atominės elektrinės vėždas, ir mažiau į kitas vietas. Tačiau pamažu visur nyksta lietuviški židiniai. Sunku prognozuoti, kiek laiko užtruks, kol ir per šias vietas važiuodami matysime iš dalies Gardino srities teritorijai būdingą situaciją – kaip išnykusius praeities liudininkus baltarusiškai skambančius lietuviškus kaimų ir didesnių gy-